

Reflexions ètiques sobre l'educació per al canvi i en la incertesa

Júlia Martín Badia

Doctora en Bioètica i Ètica Aplicada

juliamartin.correu@gmail.com

-
- **“Adolescència”** prové de **“adolescere”** que vol dir **“créixer, malgrat tot”**
 - **“Educar”** prové de **“educere”** que deriva de **“ducere”** i vol dir **“conduir”**

“Es pot conduir els adolescents sense saber cap on els portem ni cap a on aniran?”

Salvador Cardús

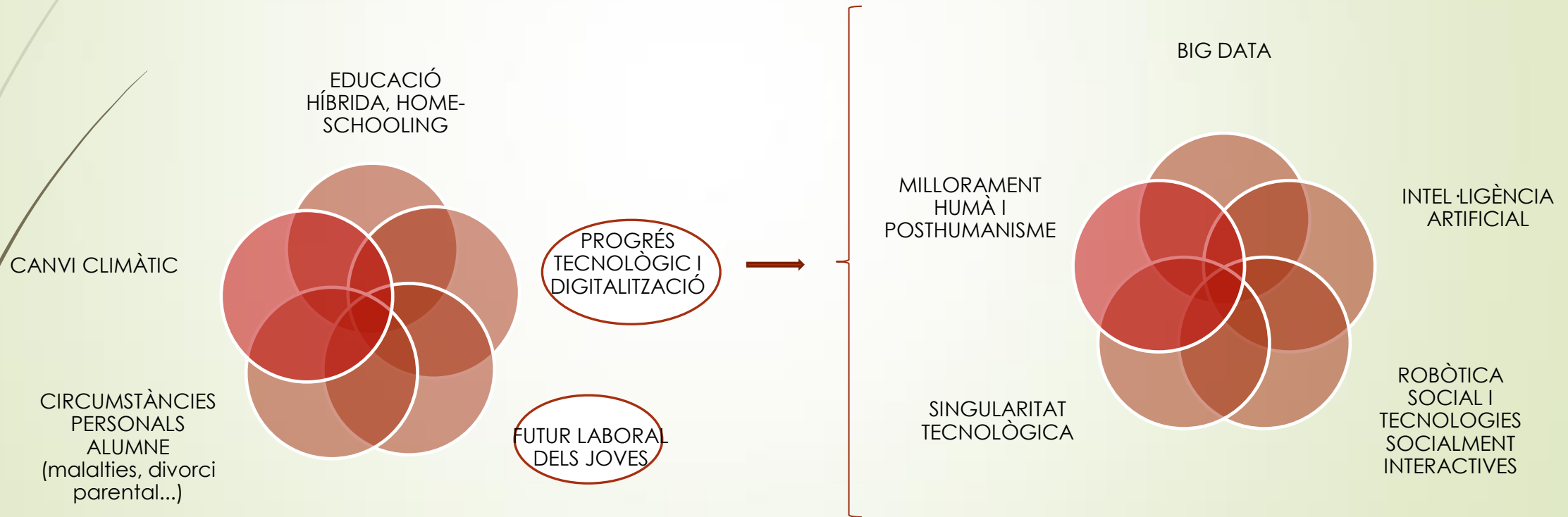
“La incertesa és un valor en educació”.

“La gestió de la incertesa és ara el gran repte col·lectiu”.

“De les certeses que considerem indiscutibles en pot esdevenir el pensament únic, l'autoritarisme, la convicció que el fi justifica els mitjans. De la incertesa, i els dubtes que genera, en neix el pensament crític”

Francesco Tonucci

- ▶ L'escola està acostumada a educar per al canvi i en la incertesa, perquè la societat evoluciona de pressa i pateix canvis que generen incerteses. Eduquem des de la incertesa i per a la incertesa.
- ▶ La pandèmia n'és l'exemple més recent. Però compte que l'arbre no ens impedeixi veure el bosc!
- ▶ **Bosc (canvis):**

Incerteses

- ▶ Quines feines apareixeran i quines desapareixeran? Quines opcions professionals tindran els nostres alumnes? Es perdrà l'esforç com a ascensor social? Quin futur els espera? De què viuran? Com? Quines opcions tindran?
- ▶ Hi haurà rendes mínimes vitals? Si hi ha un salari mínim o no hi ha feina, com gestionaran els joves el temps buit? Augmentaran els trastorns mentals per "desmotivació vital"? Anem a una societat plena de persones sense cap feina o activitat a fer?
- ▶ Serem substituïts per robots? Només en determinades professions o també en d'altres feines com ara la cura de persones vulnerables? Quines funcions podem delegar en robots i quines no?
- ▶ Com canviarà la nostra vida l'Internet de les coses, la IA i el Big Data?
- ▶ Com podem aturar el biaix en els algoritmes que generi desigualtats?
- ▶ Quin impacte tindrà l'ús d'algoritmes en el procés acadèmic dels alumnes? Els professors sereu avaluats per algoritmes?
- ▶ Els robots actuaran contra els humans?
- ▶ Haurem de posar límits a l'augment de capacitats? Quines conseqüències tindrà? Esdevindrem posthumans?
- ▶ Serem capaços de posar límit a la polarització política i les desigualtats que provoca la tecnologia? En el futur hi haurà encara democràcia? Quina mena de valors predominaran? Què determinarà que ens continuem considerant éssers humans?

Que ens agafi pensats i organitzats

Que ens agafi pensats: pensar el què?

- ▶ **Per encarar la incertesa hem d'acceptar la nostra condició vulnerable**
 - ▶ Els éssers humans som vulnerables físicament, socialment, moralment...
 - ▶ Els éssers humans som vulnerables perquè som fal·libles, aprenem dels errors.
 - ▶ Els éssers humans som vulnerables, perquè busquem **veritats** i només trobem **certeses**...
 - ▶ Veritat: fruit de demostració empírica ("X és veritat")
 - ▶ Certesa: percepció subjectiva ("tinc la certesa que X")
 - ▶ Els éssers humans som vulnerables perquè tenim una **incertesa radical**, més enllà de les **incerteses provisionals**
 - ▶ **Incertesa radical**: quin tipus de persona esdevindrà?, quin futur m'espera? Cap a on anirà la societat? La vida és incerta: viure és decidir quin grau de risc estem disposats a assumir.
 - ▶ Els éssers humans som vulnerables, els alumnes són vulnerables, perquè, o bé, tenen una **falta de recursos** per gestionar la incertesa (ex.: falta d'informació) o bé **falta de capacitats** per transformar-los en benestar (ex.: falta de pensament crític per detectar *fake news*)

- Per encarar la incertesa cal reflexió ètica sobre els canvis que vénen

- Cal educar en **voler saber**, no només en saber.

- Que la tecnologia no ens prengui el desig amb les seves tècniques de seducció.

- No convertim l'activitat de pensar en el "racó de pensar" (càstig) o en l'escultura de Rodin (aparença)

- Ètica **especulativa** i **quotidiana**:

- Matrix (ciència ficció) i Disfòria d'Snapchat (problema real)

- **Tecnoètica** com a terme mig entre

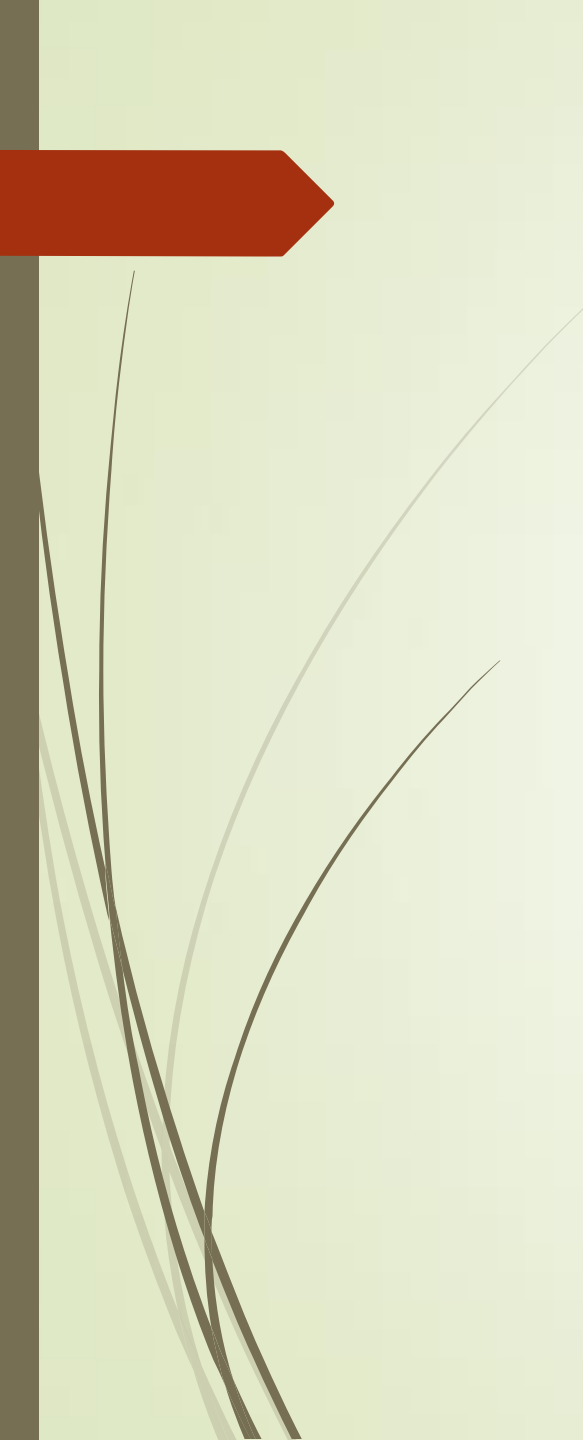
- tecnofòbia (prohibicions)

- tecnofília (adiccions)

-
- ▶ **Objectiu de la reflexió ètica (i de l'educació):** forja del **caràcter** (*ethos*) dels alumnes com a
 - ▶ **Persones** → educar és un projecte de recerca de la vida bona, malgrat les incerteses. Cal educar en les virtuts per encarar la incertesa: humilitat, modèstia, honestedat, curiositat... CRITERI: **felicitat**
 - ▶ **Professionals** → ser un bon professional va més enllà de saber-se el codi deontològic; té a veure amb la virtut de fer de la deliberació moral un hàbit. CRITERI: **qualitat**
 - ▶ **Ciudadans** → cal educar en la responsabilitat dels alumnes com a membres d'una comunitat
 - ▶ **Política:** per fer front a la incertesa cal sentir-se membre d'una comunitat política que promogui la participació com a condició per a la democràcia. Cal sentir que la construcció de la societat del futur és un projecte col·lectiu.
 - ▶ **Social:** per fer front a la incertesa cal sentir-se membre d'una xarxa de relacions que influeixin positivament en la forja de la identitat. Calen relacions de reconeixement recíproc.
 - ▶ **Cultural:** per fer front a la incertesa cal sentir-se membre d'una cultura amb uns valors i normes morals compartits.
 - ▶ CRITERI: **justícia**
 - ▶ Reflexió ètica **transversal** a totes les matèries

MATÈRIA	REFLEXIONS ÈTIQUES
Llengua i Literatura	De quina manera la digitalització transforma el llenguatge? Podem reduir les intencions comunicatives a emoticones? Les abreviacions, que no abreviatures, i els microrelats, què diran de nosaltres i de la nostra societat? L'acceleració en la qual vivim immersos i que ens porta a reduir cada vegada més el llenguatge farà que desaprenuem a escriure i a comunicar-nos? Desapareixerà la premsa escrita? Els <i>posts</i> , <i>fits</i> i <i>stories</i> esdevindran noves tipologies textuais? Què diferencia un poeta d'un algoritme capaç d'escriure poemes? Algun dia un algoritme escriurà narrativa? Caldà redefinir què vol dir narrar?
Llengües estrangeres	Quins avantatges i inconvenients tenen les plataformes digitals d'autoaprenentatge de llengües? Els algoritmes com el de l'habitació xinesa faran innecessari aprendre idiomes? Per a què aprenem idiomes?
Matemàtiques	Tenint en compte que cada vegada té menys sentit aprendre fórmules, com es transformarà l'assignatura? Com ens ajuden les matemàtiques a resoldre problemes socials? Quin paper juga la tecnologia en les matemàtiques aplicades?
Ciències Naturals	Els posthumans seran humans? Què ens defineix com a humans? Quins avantatges i inconvenients tenen les capacitats augmentades (ex.: menys malalties, desigualtats socials en l'accés a la tecnologia)? Quants cyborgs hi ha a la classe (ex.: alumnes que usin lents de contacte, audífons...)? Fer servir un smartphone ens converteix en cíborgs? Quines implicacions té l'existència de cíborgs de restauració i de millora en medicina? Aturarem l'envelliment? Deixarem de definir-nos per les qualitats que ens fan humans i ens definirem en funció de la nostra capacitat de millorar-nos i de ser útils, eficients i eficaços, que justament és el que valorem de les màquines?

Ciències Socials	<p>Anem cap a una dictadura digital o cap a fer d'internet una eina per lluitar contra les dictadures? Podrem trobar l'equilibri entre aprofitar les possibilitats que ofereixen les eines digitals en cas de catàstrofes (ex.: pandèmia) i revertir l'escletxa digital? Els ciutadans hauríem de tenir altres drets, en l'àmbit digital, a banda dels ARCOPOL? Com canviaran les ciutats? Aprofitarem la tecnologia per erradicar les barreres socials amb què es troben les persones amb discapacitats o en generarem encara més? Quines implicacions tindrà el neuomàrqueting i el fet que les empreses tecnològiques actuïn com un Gran Germà? Quines implicacions tindrà la "finança cibernètica"? Com podem evitar que el Big Data, la privacitat de les dades personals i els ciberatacs suposin una amenaça per a la democràcia? Quines implicacions té la perspectiva que en el futur hi hagi guerres per control remot o amb utilització de cibernètics animals teledirigits? Quin paper juguen les xarxes socials en la polarització de la societat, que només deixa espai per a posicions binàries i oblidada la complexitat, la incertesa i el risc?</p>
Matèries Artístiques (Plàstica, Música)	<p>Quines noves formes d'art sorgiran (ex.: la <i>selfie</i> com el nou retrat, ciborgisme)? Els algoritmes capaços de fer música i d'analitzar pintures faran desaparèixer els artistes? Què diferencia un artista d'un algoritme? Quines implicacions té per la concepció tradicional de l'art el que es coneix com a "art cibernètic", fet per persones amb sentits modificats o augmentats? Caldrà redefinir què entenem per art?</p>
Educació Física	<p>En relació al millorament humà, desaparèixerà la distinció entre persones amb i sense discapacitats? Deixarem de diferenciar els Jocs Olímpics dels Paralímpics? Es popularitzaran les Olimpíadas Cibernètiques que es van celebrar per primera vegada a Zurich el 2016 (Cybathlon)? Algun dia hi haurà un algoritme de IA que classifiqui els esportistes segons el seu nivell d'hormonació, enlloc de classificar-los com fem ara per competicions masculines i femenines? Les capacitats augmentades es consideraran recursos de la persona o s'haurien de considerar una nova forma de dopatge? La tecnologia fomenta l'actitud acomodaticia o aporta nous recursos per a tenir cura de la pròpia salut? Què és l'esport i per què en fem?</p>

➤ **La reflexió ètica ha de tenir en compte conceptes clau**

- Autonomia i Apoderament
- Reconeixement
- Tenir cura
- Innovació
- Comunicació i Transparència
- Resiliència

AUTONOMIA i APODERAMENT

- Gestionar la incertesa passa perquè els alumnes esdevinguin autònoms en la presa de decisions i en l'adquisició d'estratègies per a esdevenir bones persones, bons professionals i bons ciutadans
- L'autonomia és l'objectiu, l'apoderament és l'estratègia
- **Autonomia:** dret i capacitat de prendre decisions
 - **Dret:** deixem-los participar, guiant-los → equilibri entre paternalisme i *adultisme*
 - **Capacitat:** gestió de la complexitat → ètica de la complexitat (J. Canimas)

Ètica de la complexitat:

- ▶ Ètiques **deliberatives** → importa el **procediment**
- ▶ Ètiques de les **virtuts** → importa la forja del **caràcter**
- ▶ Ètiques **teleològiques** o de la **responsabilitat** → importa el **fi, les conseqüències** de l'acció
 - ▶ Ètica utilitarista → importa el màxim benestar pel màxim nombre
- ▶ Ètiques **deontològiques** o de la **convicció** → importa la **intenció** de l'acció (complir amb el **deure**)
 - ▶ Ètica de la **justícia** → importen les **normes i principis** universals
- ▶ Ètiques de la **hospitalitat** (de l'ésser-hi) → importen les **emocions**, més enllà de la raó
 - ▶ Ètica de la **cura** → importen les relacions de **responsabilitat i cura mútua**
 - ▶ (Bio)Ètica **narrativa** → importa el **relat** de tots els afectats per la decisió sobre les seves **vivències, valors i preferències**

Concretem l'ètica de la complexitat en la reflexió sobre el canvi tecnològic:

EIXOS ÈTICA DE LA COMPLEXITAT	REFLEXIÓ TECNOÈTICA
Ètica teleològica: importen els fins de l'acció, allò que vull aconseguir amb l'acció	Per a què volem utilitzar la tecnologia?
Ètica deontològica - de la convicció: importa la intenció amb què actuo, el fet que l'acció és deguda, conforme al deure (coherència entre l'acció i els meus valors)	Quins deures hem de tenir en l'ús de la tecnologia? Com pot la tecnologia contribuir a l'ètica cívica, de mínims?
Ètica conseqüencialista - de la responsabilitat: importen les conseqüències de l'acció Un subcorrent és l'utilitarisme: importa el major benestar pel major nombre de persones	Quines conseqüències té l'ús de la tecnologia per a mi (per a la meua vida), pels altres, pel món? Quantes persones es beneficiaran d'un determinat ús de la tecnologia? Té a veure amb l'obsolescència de la tecnologia.
Ètica procedimental: importa com es fan les coses, com es prenen les decisions	Com fem servir la tecnologia? Com prenem les decisions relatives a l'ús de la tecnologia?
Ètica de les virtuts: importa quin tipus de persona vull ser	Quins valors transmet l'ús que faig de la tecnologia? Quin tipus de persona em fa?

- ▶ **Apoderar**: estratègia amb la qual els adolescents esdevenen autònoms
 - ▶ Model de “**suplir el dèficit**”: posa l'accent en les mancances de l'alumne
 - ▶ Model **socràtic**: posa l'accent en allò que l'alumne ja sap, en allò que és
 - ▶ Capacitats (Nussbaum): allò que les persones som capaces de **fer** i de **ser** per tenir una vida digna
 - ▶ Apoderar és acompanyar l'alumne perquè arribi a desenvolupar les seves millors possibilitats

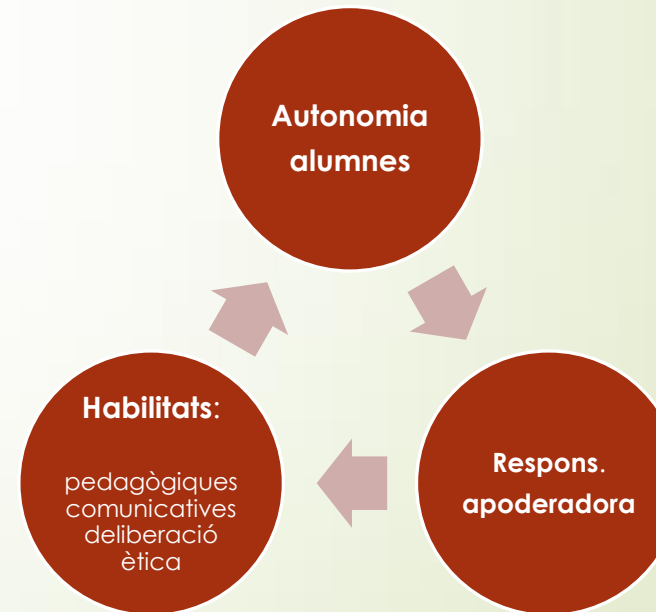
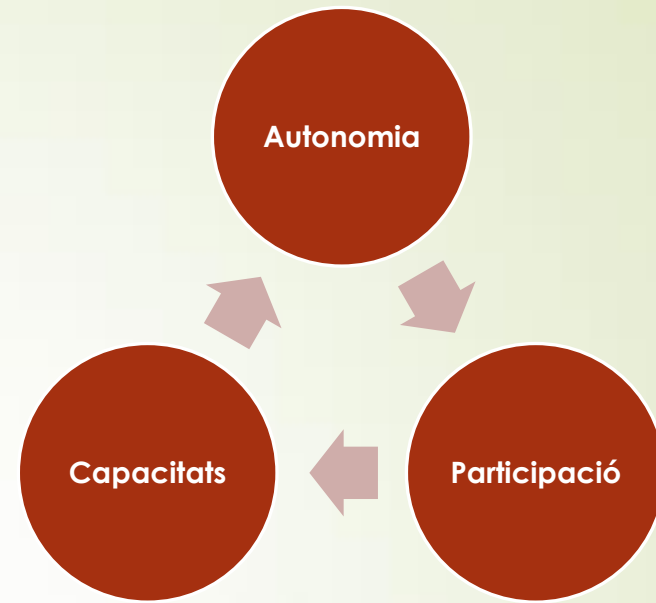
*“Perdóname por ir así buscándote
tan torpemente, dentro
de ti.
Perdóname el dolor, alguna vez.
Es que quiero sacar
de ti tu mejor tú.
Ese que no te viste y que yo veo,
nadador por tu fondo, preciosísimo.”*

(Pedro Salinas, La voz a ti debida)

- ▶ Els professors no apodereu, no creeu capacitats; els alumnes s'apoderen a si mateixos, exercint les seves capacitats, amb la vostra ajuda. En això consisteix que els alumnes siguin **subjectes del propi procés d'aprenentatge**

- El model socràtic d'apoderament es basa en un cercle virtuós:

- En aquest model els professors heu d'exercir una responsabilitat apoderadora, que també es pot expressar com un cercle virtuós:

-
- ▶ La responsabilitat apoderadora passa per posar **límits**, que són alhora **obstacle i condició** de possibilitat d'un desenvolupament autònom
 - ▶ L'apoderament com a estratègia per desenvolupar autonomia requereix que l'alumne s'apropri de (es faci propi, es faci seu):
 - ▶ **Temps**: cal apropiarse del temps lliure (ex.: confinament). Avorriments creatius!
 - ▶ **Espais**: cal apropiarse de l'escola com a espai participatiu, cal apropiarse de la comunitat (barri, ciutat, país...) participant-hi
 - ▶ **Procediments**: cal apropiarse dels procediments → els professors els heu de fer flexibles, personalitzats i adaptats a l'evolució de les circumstàncies, enlloc de protocol·litzar la gestió del canvi
 - ▶ **Actituds apoderadores dels professors**:
 - ▶ Fomentar debats i intercanvis
 - ▶ Promoure la interdisciplinarietat i la cooperació
 - ▶ Procurar estar presents fins i tot en la virtualitat
 - ▶ Disponibilitat, sossec, humor, passió (contextualitzada)

RECONeixEMENT

- ▶ Ajudar els alumnes a apoderar-se per esdevenir autònoms, com a estratègia per afrontar els canvis i la incertesa, requereix:
 - ▶ **Reconèixer que** els éssers humans **som interdependents**: l'autonomia és relacional
 - ▶ **Reconèixer les desigualtats socials** que tot canvi genera
 - ▶ **Reconèixer-los** per comprendre les seves vivències i poder-los acompanyar
 - ▶ Fomentar el **reconeixement recíproc** entre els mateixos alumnes (dimensió relacional de la qualitat de vida)
 - ▶ Sense oblidar que el reconeixement és **asimètric**
- ▶ Cal reconèixer cada alumne com a:
 - ▶ *"Individu humà corpori, pensant, reflexiu, sensible, emocional i relacional"* (definició de "persona" d'Eric Cassell)
 - ▶ Persona amb un **projecte vital** o amb la necessitat de definir-lo
 - ▶ Ésser **biopsicosocial** que està en una **etapa vital de transició**, en la qual hi ha **canvis**:
 - ▶ Físics
 - ▶ En el neurodesenvolupament: impulsivitat > raonament
 - ▶ Psicosocials: ansietat claustrofòbica – ansietat agorafòbica
 - ▶ Persones amb **cert grau de maduresa i autonomia** per gestionar el canvi, la incertesa
- ▶ Tots tenim **expectatives** de reconeixement → si es **lesionen** → **lluita** pel reconeixement

Esfera de reconeixement	Qui el proporciona?	Què genera en la persona?
Emocional (amor)	família	Autoconfiança
Legal (dret)	Ciutat (serveis públics)	Autorespecte
Social (solidaritat)	Xarxa de suport social	Autoestima

autoreconeixement

TENIR CURA (FER-SE CÀRREC)

- És la **regla d'or** de la moralitat
- Afrontar el canvi i la incertesa és més fàcil si sentim que els altres tenen cura de nosaltres: els alumnes necessiten **sentir que se'n té cura**
- **Com** en tenim cura? Fent-nos càrrec, responsabilitzant-nos, de la seva vulnerabilitat
- “Responsabilitat” ve de “**respondre**” → els éssers humans som “subjectes”, perquè “estem subjectes” a l'altre: no podem deixar de respondre a la seva **vulnerabilitat**
- Per respondre a la vulnerabilitat de l'altre cal construir-hi un **vinçle de confiança**
 - La confiança és el fet d'acceptar la vulnerabilitat que suposa que altres em puguin fer mal, perquè **jutjo que no em faran mal**
 - **Fer mal** = mentir, minimitzar l'impacte del canvi o la incertesa, jutjar els sentiments...
 - Gestió de la confiança: *paternalisme vs adultisme*

Característiques del bon cuidador (Carol Taylor)

Afecte	Sentiment positiu cap a la persona que necessita la cura
Cognició	Capacitat intel·lectual i tècnica d'identificar allò essencial per al benestar de la persona
Volició	Compromís intern per mobilitzar els recursos personals i tècnics que assegurin el benestar d'aquesta persona
Imaginació	Capacitat d'emprar creativament els recursos personals per a relacionar-se empàticament amb la persona i entendre la seva situació existencial particular, així com les seves necessitats vitals
Motivació	Flux d'energia aplicat a l'acte de cuidar que reflecteix l'altruisme en l'exercici de la professió i el desig d'actuar en conseqüència
Expressió	Capacitat de demostrar genuïnament la intenció d'ajuda mitjançant la comunicació verbal i no verbal.

Fases del procés de cura (Joan Tronto)

<i>Caring about</i>	El cuidador ha de <i>reconèixer</i> que la persona vulnerable necessita cures
<i>Taking care of</i>	El cuidador ha d' <i>assumir la responsabilitat</i> de proporcionar-li aquestes cures
<i>Care-giving</i>	El cuidador ha de <i>proporcionar-li</i> les cures
<i>Care-receiving</i>	El cuidador ha d' <i>observar</i> com la persona vulnerable respon a les cures

INNOVACIÓ

- És la capacitat de **millorar** serveis o processos, tot sospesant prudentment **riscos** i **beneficis**
- Per afrontar els canvis i les incerteses cal estar disposat a innovar
 - Però no per agradar els altres, sinó per creure que és el millor per als alumnes
 - Assignatura d'Emprenedoria: realitat o simulació?
- Innovar requereix
 - **Capacitats** de: empenedoria, iniciativa, imaginació, improvisació, treball en equip...
 - Planificar l'estratègia i adaptar-la a la pròpia realitat
 - Valorar passos, impactes positius i negatius, possibles resistències...
 - Cal un mètode: Els 6 barrets per pensar (**Edward de Bono**)
 - Les idees per si soles no són suficients, s'han de concretar en accions
 - Aplicar els **principis de realitat i prudència**
 - *"Si no es casen amb la realitat, les idees tenen poca descendència"*
 - Participació d'alumnes i famílies perquè puguin apropiat-se els processos innovadors
 - "Innovar" prové de "nou" → *"Els nens són la novetat que pot salvar el món"* (**H. Arendt**)

COMUNICACIÓ I TRANSPARÈNCIA

- ▶ **Honestedat** davant del canvi i la incertesa:
 - ▶ En depèn la **confiança** i la **participació** de pares i alumnes en la gestió del canvi i la incertesa
 - ▶ Sabem poc, però el poc que sabem ho hem d'explicar: Què sabem i què no sabem? Què depèn de mi i què no? Què puc controlar i què no? Què és responsabilitat meva i què no?
 - ▶ Altrament: **risc** de conspiració del silenci i contagi emocional
 - ▶ Acceptar que ens podem equivocar i **reconèixer els errors**
 - ▶ *Business is ethics, no pas ethics is business.* Cal respondre a:
 - ▶ **Què fem?** Tota acció ha de complir els criteris de necessitat, idoneïtat i proporcionalitat
 - ▶ **Com ho fem?** Preservant la qualitat educativa
 - ▶ **Per què ho fem?** Guanyats en termes de benestar dels alumnes
 - ▶ Hem de donar informació permanent, actualitzada, entenedora i traçable
- ▶ És la manera d'anar resolent les incerteses provisionals i poder-nos centrar en la reflexió sobre com aprendre a viure amb la incertesa radical

RESILIÈNCIA

- És la capacitat d'afrontar positivament l'adversitat i sortir-ne **enfortit**, partint del fet que:
 - L'adversitat és una oportunitat per **construir** (món, vincles, identitat, futur...)
 - Cal deixar de sentir-se víctima del canvi i la incertesa, i ser **protagonista**
- Els canvis i la incertesa són adversitats de les quals podem sortir enfortits com a:
 - Persones (professors, alumnes)
 - Professionals (docents)
 - Organitzacions (escoles)
- Ens hi poden ajudar les següents preguntes:
 1. En quines coses **positives** de mi mateix m'he reafirmat? Què he rebut/ s'ha esperat de mi i **m'ha agradat**?
 2. Quines coses de mi mateix he reafirmat que he de **canviar**? Què he rebut/s'ha esperat de mi i **no m'ha agradat**?
 3. Què he **descobert** de mi mateix? Què no he rebut/no s'ha esperat de mi i **m'hauria agradat**?
- No és només resistència, supervivència; és també preservar un **mínim benestar** que ens permeti trobar un **sentit a la vida**: la vida és incertesa, però la lluita pel reconeixement no pot ser eterna, necessitem **estats de pau**

Que ens agafi organitzats: Com?

- **Pla Educatiu d'Entorn:** model educatiu que posa l'accent en la cooperació de tots els agents educatius, socials, culturals, econòmics, artístics, esportius i de lleure del municipi, per tal de fomentar l'aprenentatge comunitari i en xarxa. Requereix que els centres educatius s'obrin a l'entorn i que l'entorn prengui consciència de la seva funció educativa.

Info: http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0073/ab6b0500-5891-4c3a-be50-497da0322b04/doc_marc_pee_cat.pdf

- **Ciutats Educadores:** iniciativa sorgida per impulsar l'educació ciutadana. Parteix de la convicció que les ciutats tenen in comptables possibilitats educadores i té com a finalitat la construcció d'una ciutadania lliure, responsable, solidària, conscient dels reptes que afronta actualment la humanitat i co-responsable de cercar-hi solucions.

Info: <https://www.edcities.org/ca/qui-som/>

- **Xarxes pel Canvi:** programa ideat per impulsar la transformació educativa de la ciutat. L'objectiu és que en els propers anys tots els centres educatius de Barcelona puguin estar immersos en algun projecte de millora sostenible dels del treball en xarxa

Info: https://www.edubcn.cat/ca/suport_educatiu_recursos/plans_programes/xarxes_per_al_canvi

- Concursos de **premis i beques** de bioètica

Exemple: <https://www.fundaciogrifols.org/ca/web/fundacio/awards-grants>

- Altres possibilitats: assegurar **espais autogestionats** pels alumnes que fomentin la **creativitat**, la **recerca**, el **debat** i els **intercanvis i comunicació** de resultats i conclusions.

Proposta innovadora: Comitè d'Ètica?

Òrgan col·lectiu que

- està al servei dels professionals d'una institució
- per tal d'aconsellar-los en els dilemes ètics
- integrant les diverses conviccions morals del seu entorn
- per millorar l'atenció que es proporciona als ciutadans atesos

► L'**espai** que permet

► Tenir **temps** per reflexionar sobre l'exercici professional

► Compatibilitzar les **4 ètiques**:

► **Ethos de l'organització** (cultura ètica): estil → pertinença

► **Democràcia participativa**: conflicte com a oportunitat

► **Codi Ètic**: formar i tenir cura de professionals i persones ateses

Conclusions

- ▶ La societat canvia i el futur és incert. **Cal reflexió ètica**, perquè “ens agafi pensats i organitzats”:
- ▶ Que ens agafi **PENSATS**
 - ▶ Acceptem la nostra **vulnerabilitat** com a éssers humans: tenim una **incertesa radical**
 - ▶ **Apoderem** els alumnes a la manera socràtica per a què esdevinguin **autònoms**
 - ▶ Assumim que la realitat és complexa: considerem tots els eixos de l'**ètica de la complexitat**
 - ▶ **Reconeguem** els alumnes com a subjectes de necessitats, drets i capacitats per poder-los acompanyar, i per poder fomentar el reconeixement recíproc entre ells: **l'autonomia és relacional**
 - ▶ Tinguem **cura** dels alumnes: **fem-nos càrrec** de la seva vulnerabilitat, de les seves vivències i de les desigualtats socials generades pels canvis (presents i futurs)
 - ▶ Atrèvim-nos a **innovar**...planificadament, participativament i seguint els principis de realitat i prudència
 - ▶ **Comuniquem** les poques certeses que tinguem i siguem **transparentes** amb els nostres errors i amb els nostres límits, per tal de guanyar-nos la confiança d'alumnes i famílies
- ▶ Que ens agafi **ORGANITZATS**
 - ▶ Afegim-nos a iniciatives basades en la **coordinació**, la **cooperació**, el **treball en equip** i el **treball en xarxa**
 - ▶ Fomentem la **recerca**, el **debat**, la **comunicació** i els **intercanvis** entre alumnes, entre escoles i amb la comunitat
 - ▶ Compartim i posem en valor els **dubtes**: posem en marxa **Comitès d'Ètica** d'àmbit educatiu

*“Qui té un per què per viure
suporta qualsevol com”*

(F. Nietzsche)